

Krzysztof Fedorowicz

Współpraca gospodarcza Białoruś – Azerbejdżan. Ważny element strategicznego partnerstwa

Od kilkunastu lat Azerbejdżan odgrywa coraz większą rolę w białoruskim sektorze rolniczo-przemysłowym. Charakterystyczne dla poradzieckich państw autorytarnych gospodarki Białorusi i Azerbejdżanu wzajemnie się uzupełniają, a dzięki zrównoważonemu bilansowi handlowemu gwarantują obu stronom wymierne korzyści. Zwłaszcza dla Mińska azerbejdżański rynek stał się ważnym odbiorcą produktów przemysłowych i rolnych, które stanowią podstawę białoruskiej gospodarki.

Trudne początki. Przez kilkanaście lat po rozpadzie ZSRR wzajemne relacje między Mińskiem a Baku nie miały dla obu stron większego znaczenia. W latach 90. XX wieku Azerbejdżan był państwem słabym, niestabilnym, pogrążonym w wewnętrznych konfliktach i uwikłanym w konflikt zbrojny z Ormianami o Górski Karabach. Nie stanowił dla Białorusi atrakcyjnej alternatywy ani politycznej, ani ekonomicznej w porównaniu ze współpracą z Rosją i państwami bliskiej zagranicy. Ogólnie Kaukaz Południowy w latach 90. XX wieku nie stanowił priorytetu w polityce zagranicznej Białorusi. To spowodowało, że oba państwa nawiązały stosunki dyplomatyczne dopiero w czerwcu 1993 r. Przez blisko 8 lat praktycznie nie odbywały się jednak żadne spotkania na szczeblu rządowym czy prezydenckim. Dopiero w 2001 r. białoruski premier Uładzimir Jarmoszyn złożył pierwszą oficjalną wizytę w Baku.

Na przełomie 2003 i 2004 r. nastąpiła intensyfikacja kontaktów. W dużej mierze było to konsekwencją pierwszego „kryzysu energetycznego” w stosunkach Białorusi z Rosją, co wymusiło konieczność pilnego poszukiwania alternatywnych dostaw surowców. Azerbejdżan jawił się jako interesująca i niezawodna perspektywa. Dodatkowym czynnikiem ułatwiającym rozwój dwustronnych relacji było objęcie pod koniec 2003 r. urzędu prezydenta Azerbejdżanu przez İlhama Alijewa, reprezentującego praktycznie to samo pokolenie polityków poradzieckich, co Alaksandr Łukaszenka. Obaj przywódcy, pełniący najwyższe stanowiska, z czasem nawiązali bardziej osobiste relacje, które zaczęły odgrywać kluczową rolę w rozwoju współpracy białorusko-azerbejdżańskiej.

Już w 2004 r. podpisano Protokół o współpracy pomiędzy ministerstwami spraw zagranicznych, a w 2006 r. otwarto przedstawicielstwa dyplomatyczne. W tym samym roku prezydent Azerbejdżanu złożył pierwszą oficjalną wizytę w Mińsku, a rok później Alaksandr Łukaszenka odwiedził Baku. W 2006 r. strony podpisały Umowę o współpracy społeczno-ekonomicznej, a w 2007 r. Traktat o przyjaźni i współpracy. Tym samym Białoruś stała się jednym z priorytetowych partnerów w polityce zagranicznej Azerbejdżanu, a stosunki między państwami nabrały charakteru strategicznego. Wynikało to z osobistej przyjaźni dwóch przywódców, prezentujących zbliżone poglądy na aktualny stan stosunków międzynarodowych oraz wizję rozwoju politycznego i ekonomicznego swoich państw.

Współpraca ekonomiczna. Początkowo największy wpływ na dynamizację stosunków politycznych Białorusi z Azerbejdżanem miała współpraca gospodarcza. Jej dynamiczny rozwój, komplementarność gospodarek obu państw oraz zrównoważony bilans handlowy stały się siłą napędową strategicznego partnerstwa między Mińskiem i Baku. Głównym motywem zbliżenia była chęć wykorzystania Azerbejdżanu w sporach gospodarczych z Rosją oraz dywersyfikacja dostaw ropy i gazu.

Surowce. Coraz częstsze „kryzysy energetyczne” między Białorusią i Rosją, problemy z płatnościami, odcinanie dostaw surowców oraz związane z tym przestoje białoruskiej gospodarki sprawiły, że w Mińsku zaczęto poważnie rozważać możliwość importu azerbejdżańskiej ropy, co mogłoby pozbawić Rosję monopolu na białoruskim rynku energii. Już w 2006 r. białoruskie władze poinformowały, że zbadają techniczne możliwości zorganizowania dostaw ropy i produktów naftowych z Azerbejdżanu. Strona azerbejdżańska zareagowała pozytywnie, oferując dowolną ilość surowca. Dodatkowo Baku poinformowało, że dostawy mogą być realizowane z pominięciem terytorium Rosji, za pośrednictwem Ukrainy, na co wyraziły zgodę władze tego państwa. Pierwsza dostawa surowców z Azerbejdżanu na Białoruś miała miejsce pod koniec 2010 r. i była przede wszystkim demonstracyjną próbą

przetrwania Mińska wobec przerwania dostaw z Rosji. Ponadto w 2010 r. Azerbejdżan udzielił stronie białoruskiej błyskawicznego kredytu w wysokości 200 mln USD na spłatę zadłużenia za dostawy gazu i ropy z Rosji. Prezydent Białorusi, komentując ten gest dobrej woli, powiedział, że Azerbejdżan uratował białoruską niepodległość i suwerenność. Kolejny raz Azerbejdżan udzielił Białorusi istotnej pomocy surowcowej za pośrednictwem ropociągu Odessa-Brody-Mozyrz podczas kryzysów „energetycznych” w stosunkach z Rosją w 2016 i 2020 r.

Azerbejdżańskie wsparcie sektora surowcowego na Białorusi miało przede wszystkim charakter politycznej demonstracji i pokazania stronie rosyjskiej, że Mińsk może szybko dokonać dywersyfikacji dostaw potrzebnych surowców z takich państw, jak Azerbejdżan czy Wenezuela. Jednak z finansowego punktu widzenia dostawy te okazały się nieopłacalne, ponieważ ropa i gaz dostarczane na Białoruś z Rosji były zdecydowanie tańsze. Tym bardziej że Azerbejdżan, co prawda zainteresowany dostawami na Białoruś, traktował to przedsięwzięcie z komercyjnego punktu widzenia i – w przeciwieństwie do Rosji – nie zamierzał stosować wobec Mińska preferencyjnych cen. Uruchomienie alternatywnych dostaw surowców miało dla Mińska znaczenie psychologiczne jako awaryjny wariant rezerwowy, jednak z ekonomicznego punktu widzenia okazało się nierentowne. Od 2022 r. – w związku z rosyjską inwazją na Ukrainę i zamknięciem bałtyckich portów dla strony białoruskiej – dostawy azerbejdżańskiej ropy całkowicie ustały z powodu braku technicznych możliwości dostarczenia surowców na Białoruś.

Przemysł. W procesie kształtowania relacji gospodarczych szczególne znaczenie ma rozwój współpracy przemysłowej. Okrętem flagowym białorusko-azerbejdżańskiej współpracy są Zakłady Samochodowe Gandza, które ściśle współpracują z takimi białoruskimi producentami, jak Mińska Fabryka Traktorów (MTZ), Mińska Fabryka Samochodów (MAZ) i holding Amkodor, skupiający 20 przedsiębiorstw z branży budowlanej, komunalnej, rolniczej oraz leśnej. W Gandzy montuje się białoruskie ciągniki, samochody ciężarowe Maz i Kamaz, przyczepy, koparki, a także inne maszyny i urządzenia. Od 2007 r. do chwili obecnej w azerbejdżańskiej fabryce zmontowano około 15 tysięcy białoruskich ciągników, a także ponad 4 tysiące samochodów. Planowana jest również produkcja autobusów elektrycznych i kombajnów zbożowych. Ponadto w maju 2017 roku w Mińsku otwarto pierwszy Azerbejdżański Dom Handlowy. Z kolei w Azerbejdżanie rozwija się sieć wyspecjalizowanych sklepów pod marką Belaruski.

Rolnictwo. Szczególne miejsce w wymianie handlowej między obydwojma krajami zajmują produkty rolne. Białoruś jest głównym producentem i eksporterem produktów i maszyn rolniczych, które stanowią około 20% białoruskiego eksportu. Z kolei Azerbejdżan dąży do wzmocnienia kompleksu rolno-przemysłowego i przemysłu przetwórczego. Białoruskie maszyny rolnicze cieszą się dużym zainteresowaniem w Azerbejdżanie ze względu na ich niezawodność, łatwość obsługi i serwisu oraz przystępną cenę. Udział białoruskich ciągników w rynku azerbejdżańskim sięga obecnie 80%. Oprócz traktorów i maszyn rolniczych Białoruś dostarcza do Azerbejdżanu nawozy, środki chemiczne do pielęgnacji roślin, leki weterynaryjne, produkty mleczne i mięsne oraz oleje.

Z kolei Azerbejdżan dostarcza na Białoruś warzywa, owoce oraz napoje alkoholowe. W ciągu kilku ostatnich lat, na skutek zachodnich sankcji nałożonych na Białoruś, Azerbejdżanowi udało się znacząco zwiększyć eksport swoich owoców i warzyw. Szczególną wagę przykłada się do wspólnej produkcji towarów przeznaczonych na rynki krajów trzecich. Podczas wizyty białoruskiego przywódcy w Azerbejdżanie w maju 2024 r. uzgodniono wspólną produkcję nawozów mineralnych, które dominują w białoruskim eksporcie do Azerbejdżanu.

Odbudowa Górskiego Karabachu. Ważnym elementem współpracy gospodarczej, który pojawił się w ostatnim czasie, jest odbudowa i rewitalizacja zdegradowanych obszarów Górskiego Karabachu, które stanowią około 13,5% terytorium Azerbejdżanu, przejętego przez Baku w 2023 r. w wyniku operacji wojskowej i likwidacji nieuznawanej Republiki Górskiego Karabachu. Po całkowitym przywróceniu przez Azerbejdżan integralności terytorialnej, jednym z kluczowych punktów oficjalnej wizyty białoruskiego przywódcy w maju 2024 r. był jego pobyt w Górskim Karabachu oraz kulturalnej stolicy Azerbejdżanu – mieście Szusza. Podczas rozmów obu przywódców, prezydent Ilham Alijew zaprosił Białoruś do udziału w powojennej odbudowie terytoriów. Zazaczył, że Azerbejdżan jest

zainteresowany białoruskimi doświadczeniami w zakresie organizacji życia na osiedlach wiejskich. Strona białoruska wyraziła gotowość pomocy w odbudowie, zwłaszcza terenów rolniczych, i zadeklarowała możliwość wybudowania, w oparciu o własne doświadczenia, całkiem nowego ośrodka rolniczego wraz z niezbędną infrastrukturą. W wyniku podpisanych porozumień strony uzgodniły udział białoruskich firm w projektowaniu miast i wsi, świadczenie usług modelowania 3D oraz zaangażowanie białoruskich specjalistów w odbudowę infrastruktury transportowej.

Wnioski. Współpraca ekonomiczna między Baku a Mińskiem od lat wykazuje stałą tendencję wzrostową. W 2003 r. wzajemne obroty handlowe wyniosły około 10 mln USD. Po dziesięciu latach, w 2013 r., osiągnęły wartość 290 mln USD. Z kolei w 2021 r. obroty handlowe Azerbejdżanu i Białorusi [osiągnęły](#) rekordowy poziom 885,5 mln USD. Dostawy białoruskich towarów do Azerbejdżanu w 2021 r. wzrosły 2,5-krotnie w porównaniu z 2020 r. i osiągnęły poziom 478 mln USD. Z kolei dostawy azerbejdżańskich towarów na Białoruś wzrosły w ciągu roku o 58,5% i wyniosły 407,5 mln USD. Zdaniem ekspertów, istnieją przesłanki do podwojenia wspólnych obrotów handlowych w ciągu najbliższych 3-5 lat do poziomu 1 mld USD. Co istotne, należy zauważyć, że wolumen eksportu i importu jest praktycznie taki sam, a obie gospodarki nie konkurują ze sobą, lecz się uzupełniają.

W obliczu europejskich sankcji i radykalnego ograniczenia kontaktów handlowych Mińska z UE, Azerbejdżan stał się dla białoruskich towarów atrakcyjnym rynkiem zbytu. O istotnym znaczeniu wymiany handlowej dla dwustronnej współpracy świadczy fakt, że białoruski przywódca podczas oficjalnej wizyty w Azerbejdżanie w maju 2024 r. podczas rozmów z prezydentem Ilhamem Alijewem skupiał się na promowaniu białoruskiego eksportu i zabiegał o zwiększenie jego wolumenu. Współpraca ekonomiczna stała się tym samym trwałym i pożądanym przez stronę białoruską elementem strategicznego partnerstwa z Azerbejdżanem.